

A hozzáférés nem megoldott: a fogyatékkal élőkhez való méltányos viszony és a könyvtár

Az *Amerikai Könyvtáros Egyesület* (American Library Association = ALA) 2004-ben adta ki a *Könyvtárosság alapértékei* című etikai szabályzatot, amelyben megállapítják, hogy a könyvtári információkhoz való egyenlő hozzáférés olyan alapérték, melyet a könyvtáraknak biztosítaniuk kell mindenki számára módszertől, technikától és formától függetlenül. Etikai elvárás, hogy a felhasználók könnyen hozzáférhessenek az információkhoz, beleértve a különböző képességű látogatókat is, például a látás- és hallássérülteket, illetve a technikához kevésbé hozzáértőket. A nyilatkozat a méltányos hozzáférést gazdasági, politikai és technikai problémaként tárgyalja.

A tanulmányban a szerzők segíteni kívánnak abban, hogy hogyan lehetne átalakítani azokat a rendszereket és a gyakorlatokat, amelyekben a könyvtárakat és a szakmát a fogyatékkal élőket és a méltányos bánásmódra szorulókat kezelik. Nagyon fontos lehet ebben a tekintetben a különböző könyvtári protokollok újragondolása is.

A hátrányos helyzetűekhez való hozzáállás

A könyvtárakban a fogyatékkal élők fogalma igazodik az amerikai polgárok jogait kimondó és védő törvény (*Americans with Disability Act = ADA*) meghatározásához. Különösen fontos, hogy a fogyatékosokra nem lehet csupán egyéni ügyként tekinteni, hanem összetársadalmi kérdés. Így nagy jelentősége van annak, hogy biztosítsák az információkhoz való hozzáférést, s azok szabad hasznosítását a könyvtárakon belül és azon túl is. Ki kell alakítani e tekintetben a könyvtárak érdekeltiségét.

A szerzők hangsúlyozzák, hogy a fogyatékoság nemcsak orvosi kérdés, hanem egy társadalmilag is érzékelhető, politikai és szociális dimenziókkal bíró tapasztalat. Az ALA-n belüli *Association of Specialized and Cooperative Library Agencies*

(ASCLA) 2006-os beszámolójában felismeri és rögzíti a feladatokat, amelyek gyakorlati változásokat hozhatnak a fogyatékos emberek könyvtári hozzáféréseivel kapcsolatban. Számba veszi azokat az adaptív technológiákat, amelyek segítik a sérült felhasználókat az információk forrásának elérésében a könyvtár épületén belül és azon túl is. A tanulmány szerzői fontosnak tartják, hogy a könyvtárak ezt a problémát ne egyszerűen szabályzatként, hanem hosszú távú strukturális változásokkal is járó kérdésként kezeljék.

A semmit se rólunk, ha nélkülünk – elvének megfelelően törekedni kell arra, hogy minél több fogyatékkal élőt vonjanak be a könyvtárak az információk hozzáféréseivel, a társadalmi környezettel és a hozzájuk kapcsolódó törvényekkel kapcsolatos kérdések megvitatására és alkalmazására. Ez az elv keretet adhat a sérült emberekhez való hozzáállás javítására, és arra, hogy az ő közreműködésükkel törekedjenek a könyvtárak az adatok hozzáférésehez való biztosítás kialakítására.

A fogyatékkal élő könyvtárosok alkalmazása a könyvtárakban

A könyvtári szakembereknek segítséget kell nyújtaniuk azok számára, akik érdeklődnek a könyvtárosi munka iránt. A szakmai elérhetőség és egyenlőség érdekében a gyakorlati elkötelezettség mellett szükség van olyan típusú programokra, mint a Spectrum Scholars, amely az ALA egyik projektje. Ennek keretében működik egy könyvtár- és információtudományi mesterképzési program, ahol tanulmányi ösztöndíjat biztosítanak a fogyatékkal élők számára és elősegítik számukra az ALA konferenciákon való részvételi lehetőséget. Ezek a célok megkönnyíthetik az egyenlő hozzáférést minden könyvtáros számára a szakmában. Emellett fontos, hogy az ép és a fogyatékkal élő szakemberek közösen mérjék fel a fogyatékkal élő olvasók speciális igényeit, a hozzáférés során

előkerülő akadályokat annak érdekében, hogy minél gördülékenyebben sikerüljön kialakítani az igényeik szerinti megoldásokat.

A tanulmány arra is felhívja a figyelmet, hogy a fogyatékkal élő felhasználók vagy könyvtári dolgozók státusza nagyon különböző lehet: gyakran találkozhatunk interszekcionális (többféle hátrányból összeadódó, a társadalmi státuszt, a nemet vagy a bőrszínt érintő) megkülönböztetésekkel. Hasznos és informatív lehet megismerni, hogy egyes emberek hogyan küzdenek fogyatékos tapasztalataikkal, amíg egy könyvtárban dolgoznak. A szolidaritási elv középpontba helyezése váltást jelenthet a gondolkodásban

Következtetés

A tanulmány végkövetkeztetése, hogy következetesen ragaszkodni kell a *Könyvtárosság alapértékeinek* etikai elveihez, melyben kiemelt szerepe van a fogyatékosok méltányosságának, az esélyegyenlőség, a szabad hozzáférés biztosítása, a diverzitás és a szociális felelősség elmélyítése érdekében. Ennek segítségével a fogyatékos könyvtári szakemberekkel együttműködve tovább kell dolgozni a hozzáférés széles körben való eléréséhez.

/KUMBIER, Alana – STARKEY, Julia: Access Is Not Problem: Disability Justice and Libraries. = Library Trends, Vol. 64, Nr. 3. (2016 Winter) p. 468–491./

(Pataki Fruzsina)

ELTE BTK Könyvtár- és
Információtudományi Intézet